

ЗАСОБИ МАРКУВАННЯ КОМПАРАТИВНИХ ВІДНОШЕНЬ У ФОРМАЛЬНО-СИНТАКСИЧНІЙ СТРУКТУРІ РЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Григас О.Ю.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті подано системний опис та класифікацію показників семантики порівняння в синтаксичних конструкціях. З'ясовано, що маркери компаративності репрезентовані одиницями лексичного, словотвірного, морфологічного й синтаксичного рівнів мови, що вони мають експліцитну та імпліцитну форми вияву.

Ключові слова: маркер компаративних відношень, афіксальні маркери компаративності, лексичні маркери компаративності, синтаксичні засоби маркування компаративних відношень.

В статье представлено системное описание и классификацию показателей семантики сравнения в синтаксических конструкциях. Выяснено, что маркеры компаративности представлены единицами лексического, словообразовательного, морфологического и синтаксического уровней языка, они имеют эксплицитную и имплицитную формы проявления.

Ключевые слова: маркер компаративных отношений, аффиксные маркеры компаративности, лексические маркеры компаративности, синтаксические средства маркировки компаративных отношений.

The article gives a systematic description and classification of the indexes of comparative relations in the formal grammatical structure of the sentence. It is clarified that markers of comparison represented by the units of lexical, word-formation, morphological and syntactic levels of the language have both implicit and explicit forms of identification.

Key words: marker of comparative relations, affix markers of comparison, lexical markers of comparative construction, syntactic markers of comparative relations.

Порівняння кваліфікують як багатогранне поняття: у філософії та логіці воно є засобом пізнання вже відомих категорій, у психології та соціології — методом дослідження одиничного й загального, у літературознавстві, риторичі — це художньо-стилістичний прийом, у мовознавстві — тип синтаксичних конструкцій, морфологічна категорія. Порівняння апелює до інтуїції, різноманітних образів, емоцій, спонукає до творчого інтерпретування думки, дає змогу виразити множини й глибини суб'єктивних уявлень про явища та їхні ознаки обмеженим обсягом мовних одиниць. Проблема лінгвістичної природи порівняння, зважаючи на його семантичну багатогранність і різноманітність формально-граматичної репрезентації, була і є предметом зацікавлення зарубіжних та вітчизняних мовознавців (І.К. Кучеренко [5], М.І. Черемисіна [14], Н.Д. Арутюнова [1], В.П. Берков [3], Н.М. Костусяк [4], О.П. Левченко [6]).

В останні роки дослідження компаративності здійснювалося в кількох аспектах: на рівні синтаксису запропоновано способи розрізнення порівняльних зворотів ускладненого речення та порівняльних підрядних частини складного речення, визначено їхні типи (С.М. Рошко [11],

О.І. Марчук [7], Н.П. Шаповалова [15]); з'ясовано частини мовне відтворення компонентів порівняльної конструкції в реченні та здійснено опис формальних показників компаративності (І.І. Судук [12], Л.В. Прокопчук [9]); на семантичному рівні порівняльні конструкції описано за ознакою «реальність/нереальність» змісту їхньої вербальної репрезентації (Н.П. Шаповалова [15]); в аспекті теорії функціональної граматики окреслено інвентарний набір функціонально-семантичного поля компаративності (А.П. Романченко [10], О.А. Щепка [16]).

Процес порівняння передбачає виокремлення певного об'єкта з-поміж інших та зіставлення із спорідненими, в результаті чого можна встановити спільні чи відмінні ознаки, притаманні їм. На семантико-синтаксичному рівні речення структура порівняльної конструкції повністю відповідає запропонованій філософами й логіками (В.І. Бартон [2], О.М. Плотніков [8]) чотирикомпонентній логічній моделі порівняння: 1) *об'єкт, що підлягає порівнянню*; 2) *об'єкт, із яким порівнюють*; 3) *ознаку (підставу) порівняння*; 4) *результат (висновок) порівняння*. Для опису компаративними застосовують умовні позначення її складників семантичної структури —

{S-t-O-B}: S (суб'єкт порівняння) = об'єкт, що підлягає порівнянню; t — мовний маркер порівняльних відношень, семантика якого вказує на подібність чи відмінність порівнюваних об'єктів = результат (висновок) порівняння; O (об'єкт порівняння) = об'єкт, із яким порівнюють; B (basis of comparison — основа порівняння) = ознака (підстава) порівняння. Надалі розгляд компаративних відношень репрезентовано в послідовності: синтаксична конструкція → [вилучена із синтаксичної конструкції компаративема в повному обсязі] → {семантична модель компаративеми}. Наприклад: Ця книжка — як саме наше життя: трагічне, смішне, смачне, кольорове (М. Матіос). → [книжка як життя: трагічне, смішне, смачне, кольорове] → {(S) книжка; (t-подібність) як; (O) життя; (B) трагічне, смішне, смачне, кольорове}.

Про компаративні відношення у синтаксичній конструкції свідчить формальний показник — маркер, і саме стосовно нього в україністиці утвердилась думка про наявність системи різнорівневих засобів вираження семантики порівняння — від словотвірної морфемі до окремої лексеми, або навіть речення. Однак це твердження прийнятне лише щодо одного з компонентів компаративеми, а саме — маркера, тоді як структура порівняння завжди синтаксична, адже в окремій одиниці неможливо поєднати усі складові семантичної моделі: S (суб'єкт порівняння), O (об'єкт порівняння), B (basis of comparison — основа порівняння) та мовний маркер порівняльних відношень (t) [13].

В українському мовознавстві маркери компаративності розглядали в кількох ракурсах: представлено статистичні дані про кількісні та якісні характеристики сполучників, сполучних слів (С.М. Рошко [11]), проаналізовано лексико-семантичне наповнення компонентів порівняльних конструкцій (Л.В. Прокопчук [9]), описано структури із словотвірними елементами типу по-...-ому (Н.П. Шаповалова [15]) та з прикметниками вищого і найвищого ступенів порівняння (О.А. Щепка [16]). Проте, як свідчать результати дослідження близько двох тисяч синтаксичних конструкцій порівняльної семантики, відібраних з текстів художніх та публіцистичних творів, не всі типи показників представлені в наукових студіях, а подальше комплексне вивчення маркерів компаративності потребує їхньої систематизації та класифікації.

Як було зазначено вище, маркер компаративних відношень у синтаксичних конструкціях передає значення висновку порівняння. Це значення варіює в межах шкали «тотожність–відмінність», напр.: тотожність (**однаковий; такий самий, як; такий же** тощо), подібність (**як; мов; наче; схожий; на кшталт** тощо), відмінність (**не такий, як; не схожий; інший** тощо). Аналіз дослі-

джуваного матеріалу дає підстави стверджувати, що в українській мові форма маркерів компаративності досить різноманітна й представлена одиницями лексичного, словотвірного, морфологічного та синтаксичного рівнів мови. У значній частині компаративем показники порівняльних відношень як окремі компоненти взагалі відсутні, і порівняльна семантика постає із вербального наповнення конструкції, інтонації мовлення.

У запропонованій класифікації за первинний критерій розмежування маркерів компаративності вважаємо доцільним обрати наявність їх формальної репрезентації чи відсутність як окремих компонентів у структурі компаративеми.

Формально репрезентовані маркери компаративності

Як окремі компоненти маркери компаративності можуть бути представлені словами, словосполученнями, морфемами-афіксами. Морфема-маркер, на відміну від слова чи словосполучення, синтаксично несамостійна, пов'язана з коренем слова, який також виконує функцію певного структурного компонента компаративеми.

І. Маркери-слова та маркери-словосполучки

Іменники: з вигляду(-ом); у вигляді; в манері; подоба; протилежність; відмінність; на відміну. Наприклад: Веліда Кент приготувала із смаколиків шедевр у вигляді Михайлівського Золотоверхого собору (З преси); ...у кріслі сидить, як імператор Йонта, а в нього в ногах на пуфику виструнчилася його мала подоба, його гордість і надія — Вова (В. Шевчук); З волосного ганку, де стояли всі члени штабу, саме промовляв якийсь незнайомец — робітник з вигляду, в кепці, в поруділій виляній шкірянці (О. Гончар). → [незнайомец — робітник з вигляду, в кепці, в поруділій виляній шкірянці] → {(S) незнайомец; (t-подібність) з вигляду; (O) робітник; (B) в кепці, в поруділій виляній шкірянці}.

Прикметники: адекватний; аналогічний; близький; еквівалентний; ідентичний; однаковий; подібний; рівнозначний; споріднений; схожий; тотожний; відмінний; неоднаковий; несхожий; протилежний; різні. Наприклад: Двоє молодих хлопців, майже однакові на зріст... (А. Кокотюха); Очі в неї темні, схожі на дві живі грудочки землі (Є. Гуцало); ...що українці мають безпосередній зв'язок з космічними силами добра і за формою черепів та надбрівних дуг є досить близькими до еталонного арійського зразка... (Ю. Андрухович). → [українці... за формою черепів та надбрівних дуг є досить близькими до еталонного арійського зразка] → {(S) українці; (t-подібність) є близькими; (O) еталонний арійський зразок; (B) форма черепів та надбрівних дуг}.

Дієслова: виглядати (кимось); здаватися за; копіювати; наближатися; нагадувати; скида-

тися на; сприймати як; сприймати за, стати (кимось); **увити** (ким/чим); **відрізнятися; вирізнятися; не збігатися; не рівнятися**. Наприклад: **Виглядала** вона [Одарка] старою бабусею, а їй усього було літ за тридцять... (П. Мирний); **Вашому братові навіть волячі роги за шаблі здаються** (О. Гончар); **Та я від незнання спершу оцю вашу дачну криницю сприйняв за капличку**, — показує очима на криницю в буковинському стилі з алюмінієвими кучерями (М. Матіос). → [криницю **сприйняв за** капличку... в буковинському стилі з алюмінієвими кучерями] → {(S) криниця; (т-подібність) сприйняв за; (O) капличка; (B) в буковинському стилі з алюмінієвими кучерями}.

Займенники: такий самий; той самий; такий, який; не такий, який; все той же; той же такий; стільки ж. Наприклад: **Здавалося, Валька ніколи інакшою й не була, що вона й уродилася така, якою стала тепер**, — йому навіть не подобалися її фотокартки з лопухового періоду (В. Шевчук). → [Валька ... уродилася **така, якою стала тепер**] → {(S) Валька уродилась; (т-то-тожність) така, якою; (O) Валька стала тепер}.

Прислівники: однаково, що; інакше, ніж; подібно до; схоже з; порівняно з. Наприклад: **Втратити його зараз для «Оріона» однаково, що втратити душу!** (О. Гончар); **Мозок щасливих людей на МРТ виглядає інакше, ніж мозок тих, хто не вважає себе щасливим** (З преси); **Порівняно з іншими, Бронников мав добрий заробіток — професія машиніста по південних економіях вважалася досить дефіцитною** (О. Гончар) → [Порівняно з іншими, Бронников мав добрий заробіток] → {(S) Бронников; (т-відмінність) порівняно з; (O) інші працівники; (B) мав добрий заробіток}.

Порівняльні сполучники: (як; мов; немов; наче; неначе; немовби; немовбито; мовби; немовби; ніби; нібито; що; на кшталт; на зразок; на відміну від) і (так само, як; такий самий, як; зовсім як; такий же, як; геть такий же, як; зовсім інший, як): **Помітила на обличчі, під очима і на лобі, нові зморшки, сумні лінії коло губ і жовті, як пергамент, плями на щоках** (О. Копиленко); **То хай це буде чимось на кшталт вашого домашнього завдання, люба панно, — потер руки професор** (Ю. Андрухович); **А потім настала весна, зігнала геть хмари, і відкрилося небо таке високе, таке блакитне, зовсім як небо Італіки!** (О. Гончар). → [небо таке високе, таке блакитне, **зовсім як** небо Італіки!] → {(S) небо; (т-подібність) зовсім як; (O) небо Італіки; (B) високе, блакитне}.

Прийменники під; на, які значення висновку порівняння передають у сполуках з дієсловом. Наприклад: **А потім юний поет, поголений під Котовського, раптом упав із мікрофоном і почав битися, ніби в конвульсіях...** (А. Дністровий); **Хоч супроводили їх кораблі конвою і хоч усі транспортні їхні були пофарбовані під колір айсбергів,**

все-таки одного дня фашистська авіація виявила той дивний караван «айсбергів» (О. Гончар); **В Інтернеті з'явився вірус, що маскується під Facebook** (З преси). → [вірус, що маскується під Facebook] → {(S) вірус; (т-подібність) маскується під; (O) Facebook; (B) імпліцитна — за візуальними ознаками та функціями}; **Ще й парубком, кажуть, був він худорлявий, а що після 10 років у такій сім'ї, то звівся на скіпочку** (Дніпрова Чайка); **Старий уже на стручок зісох, то ж через кого?** (О. Гончар). → [Старий... на стручок зісох] → {(S) старий; (т-подібність) зісох на; (O) стручок; (B) імпліцитна — візуальний образ}.

Сталі словосполучки української мови порівняльної семантики (таке враження, що; є щось від; мати ознаки): **Колонки глючили, звук весь час пропадав, потім з'являвся знову, потім знову зникав. Таке враження, що це билось чиєсь серце** (С. Жадан); **У сонних дитячих усмішках є щось від усмішок дельфінів, це він ще раніш помітив** (О. Гончар). → [у сонних дитячих усмішках **є щось від усмішок дельфінів**] → {(S) дитячі усмішки; (т-подібність) є щось від; (O) усмішки дельфінів; (B) імпліцитна — за візуальними ознаками}.

Іншомовне запозичення а-ля: **Ми вмостилися один навпроти одного за круглим дерев'яним столиком а-ля «ампір»** (А. Кокотюха); **Драматург написав текст на стику жанрів: тут і бульварна комедія а-ля Фейдо, і несподівано-документальний театр, і сюрреалістичні сцени в дусі Альфреда Жаррі...** (З преси); **Вас, ну, якщо не в сукні-фіранці, то принаймні зі стрижкою а-ля я вчора повернулась із в'язниці** (М. Матіос). → [зі стрижкою **а-ля я вчора повернулась із в'язниці**] → {(S) стрижка дівчини; (т-подібність) а-ля; (O) стрижка в'язня; (B) імпліцитна — дуже коротка}.

II. Маркери-морфеми

Словотвірні суфікси -уват/-юват-; -аст/-яст/-ист- у структурі лексеми поєднані з коренем, який виражає об'єкт порівняння: **п'явчасті губи** → губи, як п'явки, **іжакувати шпичаки брів** → брови, як іжакові шпичаки, **ребриста поверхня** → поверхня, як ребра. Наприклад: **Килигей, вислухавши страшну їхню розповідь, довго, непорушно дивився в море в бік Криму з-під своїх кущуватих насуплених брів** (О. Гончар). → [кущуватих... брів] → {(S) брови; (т-подібність) -уват-; (O) кущ; (B) імпліцитна — характерна форма}.

Конфікси по-...-ому; по-...-чи; по-...-ськи поєднані з коренем, який позначає складову об'єкта порівняння, наприклад: **...очі такі ясні по-дитячому, а часом спалахують просто натхненням, коли хлопець почне про свої городища, про поему античних стелів...** (О. Гончар). → [... очі такі ясні **по-дитячому**] → {(S) його очі; (т-подібність) **по-...-ому**; (O) очі дитини; (B) ясні}.

Морфема-маркер -иш/-щ-; -ше /-ще у лексемі поєднана з морфемою — ознакою порівняння та прийменниками **від; ніж; аніж; за**. Ця форма

властива прикметникам, прислівникам вищого ступеня порівняння: *Правда ясніша від сонця, та й її з свічкою шукають* (Нар. тв.); *Адже заводські своє знають, зуміють що слід зробити краще за тебе* (О. Гончар); *Отак вона щовечора сідає — і сидить, дивлячись на село, й лице її вечоріє, аж поки й смеркне, як ніч, і стане чорніше за темряву* (Є. Гуцало). → [лице її ... стане чорніше за темряву] → {(S) чорнота її лица; (т-відмінність) — **-іш- за**; (O) чорнота темряви; (B) імпліцитна — кількісна міра вияву ознаки}.

Префікс най- та **суфікс -іш-/-щ-; -ше/-ще** як маркер у слові поєднано з морфемою — ознакою порівняння та прийменниками **з; серед; за; від**. Такі маркери властиві прикметникам і прислівникам найвищого ступеня порівняння: *Найвищий з тенорів — тенор-альтіно* (З преси). *Найсильніший серед чоловіків — українець* (З преси). → [*Найсильніший серед чоловіків — українець*] → {(S) сила українця; (т-відмінність) — **най-...-іш- серед**; (O) сила чоловіків, що змагались; (B) імпліцитна — кількісна міра вияву ознаки}.

Морфема-маркер зав-...-шки поєднана в структурі слова з коренем, що виражає ознаку порівняння, та з прийменником **з**. Це невелика група слів, які виражають метричні значення локалізованості (*завдовжки з; завглибки з; завтовшки з; заввишки з*), ваги (*завважки з*). *Майстерня чомусь відчинена, а тільки Янич у двері — пика завбільшки з решето — навстріч!* (О. Гончар). → [*пика завбільшки з решето*] → {(S) розмір пики; (т-подібність) **зав-...-шки з**; (O) розмір решета; (B) імпліцитна — типова величина діаметру решета}.

Компаративами без маркерів

Поряд з формально вираженими маркерами компаративних відношень в українській мові наявні конструкції, в яких за відсутності показників семантика порівняння домислюється з опорою на експліцитне, сприймається з контексту або репрезентована граматичною формою мовних одиниць.

I. Відмінкові форми як показники порівняльних відношень

Характерним для української мови є спосіб вираження компаративності **орудним порівняльним**. Ця відмінкова форма поєднує в одному слові два компоненти семантичної структури: об'єкт і маркер порівняльних відношень. Об'єкт компаративами виражено лексичним значенням, а показник — граматичним. Наприклад: *Сутеніє, місяць-молодик у небі світиться сивим козацьким оселедцем* (Є. Гуцало); *Час летів стрілою* (А. Кокотюха); *Знаєте, я майже бачу, як Ви снуєте Дюймовочкою між отими каструлями, мисками, деками, розсадою для городу* (М. Матіос); *І це той дядя Андрон, що колись, як дівчина була*

ще маленькою, приїздив у Кураївку збадьорений, забавляв Інну різними жартами, той, у кого вона не раз сиділа на плечі, бігала за ним повсюди хвостиком та сама зачіпала до жартів, дражнилась до нього смішною, десь від старих підхопленою пісенькою (О. Гончар). → [вона... бігала за ним повсюди хвостиком] → {(S) вона бігала; (т-подібність) граматична форма орудного відмінка; (O) хвіст переміщується; (B) імпліцитна — невідступно слідом}.

Крім орудного відмінка, значення порівняння виражає також і форма **родового відмінка** синтаксеми, яка репрезентує суб'єкт чи об'єкт порівняння у структурі компаративами: *Бджолине гудіння неголосних, неквапних та необов'язкових розмов раптом стихло* (А. Кокотюха). → [Бджолине гудіння... розмов] → {(S) розмови; (т-подібність) граматична форма родового відмінка; (O) бджолине гудіння; (B) імпліцитна — низького тону, неголосні}; *Так і є, це той балакун з волохатими руками штангіста, що має звичку всіх на судні повчати і лізе, куди й не просять...* (О. Гончар). → [балакун з волохатими руками штангіста] → {(S) руки балакуна; (т-подібність) граматична форма родового відмінка; (O) руки штангіста; (B) імпліцитна — товсті, м'язисті}; *Тоді на велику плоску тарілку викладаю фаршировану картоплю, надавши їй форми яйця, перевернутого догори вершком* (М. Матіос). → [фаршировану картоплю... форми яйця] → {(S) форма фаршированої картоплі; (т-подібність) форма родового відмінка; (O) форма яйця; (B) імпліцитна — візуальний образ}.

II. Складні слова компаративного значення

Досить поширеною в українській мові є форма вираження компаративних відношень за допомогою складних слів, які розвинулися із порівняльних конструкцій внаслідок вилучення маркера. *Людина-амулет, хтось про нього сказав, — роздумує замполіт, — інакше кажучи, людина, що й для інших залишається чимось потрібна, може, навіть заповітна* (О. Гончар). → [Людина-амулет... для інших... заповітна] → {(S) людина; (т-подібність) форма складного слова; (O) амулет; (B) для інших заповітна}; *...за конякою височів одягнений у якусь тюремну одягу сивоголовий візниця з носом-буряком* (В. Шевчук). → [носом-буряком] → {(S) ніс; (т-подібність) форма складного слова; (O) буряк; (B) імпліцитна — форма, колір}.

Своєрідні форми компаративом репрезентують складні прикметники, що виражають порівняльні відношення між об'єктами-властивостями: *Інна ще раз чи двічі вловила на собі його стужений, присмерково-сірий погляд* (О. Гончар); *Дрібнорослі, мовчазні, з смолисто-чорними чубами, чвалають, понуривши голови, втомлено печатають незнайомий степ кованими підборами свого англійського взуття*

(О. Гончар); ... *мірно цідив голубе світло телевізор, усе блакитніло: Тосьчине й Бронине обличчя ставали в цьому світлі холодиювато-драглисти* (В. Шевчук). → [Тосьчине й Бронине обличчя ... *холодиювато-драглисти*] → {(S) Тосьчине й Бронине обличчя драглисті; (т-подібність) форма складного слова; (О) холодець драглистий; (В) імпліцитна — специфіка ознаки} У цих реченнях порівнюються якості об'єктів, для яких базою для порівняння обрано особливості колористичної, фізичної чи іншої ознаки певних об'єктів: сірий погляд подібний до сірості присмерку, чорнота чубів подібна чорноті смоли, драглистість обличчя схожа на драглистість холодцю.

III. Прикметниково-іменникові сполуки метафоричного значення

Порівняльні відношення передають і сполуки іменника з присвійно-відносним, відносним прикметником. Наприклад: *Ті рейки простяглися мимо твого лісу, мимо твого ведмежого життя* (О. Донченко). → [...*твого ведмежого життя*] → {(S) твоє життя; (т-подібність) присвійно-відносний прикметник; (О) життя ведмедя; (В) імпліцитна — відлюдне}; *Таксисти на одне обличчя їхали і їхали, дивлячись на неї риб'ячими, безбарвними очима...* (В. Шевчук). → [Таксисти ... *риб'ячими, безбарвними очима...*] → {(S) очі таксистів; (т-подібність) присвійно-відносний прикметник; (О) очі риб; (В) безбарвні, без емоцій}; *Валька з рекламною усмішкою сидить на ослинці* (В. Шевчук). → [Валька з *рекламною усмішкою*] → {(S) усмішка Вальки; (т-подібність) відносний

прикметник; (О) усмішка моделі в рекламі; (В) імпліцитна — силувана, нещира}.

VI. Синтаксичні засоби маркування компаративності

Деякі синтаксичні конструкції виражають семантику порівняння за відсутності її формальних показників, що характерно передусім для еліптичних речень, у яких пропущений компонент-маркер встановлюється із загального змісту. *Учити дурного — черепки до купи зліплювати* (Нар. тв.). → {(S) учить дурного; (т-подібність) загальний зміст речення; (О) черепки до купи зліплювати; (В) імпліцитна — даремна справа}.

Виразна семантика порівняння присутня в реченнях з означеннями-прикладками на зразок: *Місяць — козацький оселедець — уже височенько підбився вгори...* (Є. Гуцало); *Тепер ще ось греки, ці нещасні віслюки Антанти...* (О. Гончар); *Бо кожен дуріє на свій манер, казала моя бабця — Соломон у спідниці* (М. Матіос). → [моя бабця — Соломон у спідниці] → {(S) моя бабця; (т-подібність) означення-прикладка; (О) Соломон у спідниці; (В) імпліцитна — мудра}.

Отже, результати дослідження типології маркерів порівняльних конструкцій у формально-синтаксичній структурі речення свідчать про розгалужену систему цих засобів в українській мові. Вони репрезентують одиниці кількох мовних рівнів — словотвірного, лексичного, морфологічного, синтаксичного; маркери можуть складатися з кількох компонентів, пов'язаних синтетично чи аналітично.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Тождество и подобие / Тождество и подобие. Сравнение и идентификация // А.Д. Шмелев, И.Б. Шатуновский, А. Тань и др.; АН СССР. Институт языкознания; Под ред. Н.Д. Арутюновой. — М.: Институт языкознания АН СССР, 1990. — С. 7–33.
2. Бартон В.И. Сравнение как средство познания : монография / В.И. Бартон. — Минск : Изд-во БГУ, 1978. — 127 с.
3. Берков В.П. Компаративность. Семантика сравнения и типы её выражения / Теория функциональной грамматики. Качественность, Количественность // Т.Г. Акимова, В.П. Берков, А.В. Бондарко и др.; под. ред. А.В. Бондарко. — СПб.: Наука, 1996. — С. 107–129.
4. Костусьяк Н.М. Категорія ступенів порівняння прикметників і прислівників [Текст] [Електронний ресурс] / Н.М. Костусьяк. — Луцьк : Редакційно-видавничий відділ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2002. — 180 с. — Режим доступу : http://cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
5. Кучеренко І.К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики / І.К. Кучеренко. — К.: Вид. КДУ, 1953. — 106 с.
6. Левченко О. Українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польський словник порівнянь / Олена Левченко. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. — 748 с.
7. Марчук О.І. Структурно-типологічні параметри порівняльних конструкцій в ідіостилі М.М. Коцюбинського [Текст] : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Марчук Олена Іванівна; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського. — Одеса, 2002. — 229 с. — С. 196–213.
8. Плотников А.М. О роли сравнения в процессе образования понятий / А.М. Плотников // Ученые зап. Ленингр. ун-та. — Серия философских наук. Вопросы логики. — 1960. — В. 17. — № 285. — С. 87–101.
9. Прокопчук Л.В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення [Текст] [Електронний ресурс] : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Людмила Володимирівна Прокопчук; Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. Михайла Коцюбинського. — Вінниця, 2000. — 197 с. —

Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21COLORTERMS=0&S21STR=

10. Романченко А.П. Прагмалінгвістичні параметри функціонально-семантичного поля компаративності в сучасній українській літературній мові [Текст] : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Алла Петрівна Романченко; Одес. нац. ун-т імені І.І. Мечникова. — О., 2009. — 224 с. — С. 197–219.

11. Рошко С.М. Формально-граматична та функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові [Текст] [Електронний ресурс : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Світлана Михайлівна Рошко; Ужгородський національний ун-т. — Ужгород, 2001. — 201 с. — Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21COLORTERMS=0&S21STR=

12. Судук І.І. Порівняння в текстах українських перекладів Святого Письма [Текст] : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ірина Ігорівна Судук ; Прикарпатський національний ун-т. ім. В. Стефаника, 2009. — 237 с.

13. Херберман К.-П. Компаративные конструкции в сравнении. К вопросу об отношении грамматики к этимологии и языковой типологии / К.-П. Херберман // Вопросы языкознания. — 1999. — № 2. — С. 92–108.

14. Черемисина М.И. Сравнительные конструкции русского языка / М.И. Черемисина. — Новосибирск : Наука, 1976. — 270 с.

15. Шаповалова Н.П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові [Текст] [Електронний ресурс] : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Наталія Петрівна Шаповалова ; Донецький держ. ун-т. — Донецьк, 1998. — 180 с. — Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21COLORTERMS=0&S21STR=

16. Щепка О.А. Функціонально-семантичне поле компаративності [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Оксана Анатоліївна Щепка ; Донец. нац. ун-т. — Донецьк, 2008. — 198 с. : схеми, діаграми.